

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА

ЗАТВЕРДЖЕНО

Вченою радою університету

протокол № 8

від «07» лютого 2020 р.

Голова Вченої ради А.П. Загнітко

ПРОГРАМА
ВСТУПНОГО ІСПИТУ ДО АСПРАНТУРИ
ЗІ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 052 «ПОЛІТОЛОГІЯ»

Вінниця – 2020

Програма вступного іспиту в аспірантуру зі спеціальності 052 «Політологія» / уклад. М.А. Польовий. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2020. 15 с.

Вступний іспит зі спеціальності 052 «Політологія» є основною формою вступних випробувань до аспірантури (з відривом від виробництва та без відриву від виробництва).

Укладач:

М.А. Польовий – доктор політичних наук, професор, професор кафедри політології та державного управління, гарант ОНП 052 «Політологія»

© Польовий М.А., 2020

© ДонНУ імені Василя Стуса, 2020

ВСТУП

Програма вступного іспиту до аспірантури зі спеціальності 052 – «Політологія» підготовлена авторським колективом кафедри політології та державного управління.

Вступники до аспірантури за спеціальністю при складанні вступного випробування зі спеціальності 052 – «Політологія» мають виявити фундаментальне знання предмета та об'єкту політичної науки як науково-дослідницької сфери, виявити достатнє знання класичних та сучасних політологічних концепцій та теорій, показати уміння комплексно аналізувати матеріал, продемонструвати розуміння політичних явищ та процесів, що є принципово важливим в пізнанні сутності сучасних політичних проблем та світового й глобального суспільного розвитку, виявити вміння вести академічну дискусію тощо.

Іспит зі спеціальності проводиться в усній формі. Також вступник подає реферат з актуальної політичної проблеми, яка орієнтовно стосується сфера планованих наукових досліджень вступника, або копію власної статті з відповідної тематики, надрукованої у фаховому виданні з політичних наук.

Вимоги до реферату: українська мова, друкований (шрифт Times New Roman 12pt, через 1 інтервал), обсяг – 12-14 стор., 1 сторінка – титульний аркуш, друга сторінка – зміст, остання – список літератури. Реферат повинен відповідати обраній науковій спеціальності та заявленій тематиці.

1. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ ПРИ ПРОВЕДЕННІ ВСТУПНОГО ІСПИТУ ДО АСПІРАНТУРИ ДЛЯ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 052 – «ПОЛІТОЛОГІЯ»

Білет має 2 теоретичні питання.

Критерії оцінювання:

- “**відмінно**” – досконале знання теоретичних, методологічних і практичних аспектів курсу з обраної спеціальності;
- “**добре**” – ґрунтовне знання основних питань та категорій курсу з політології та міжнародних політичних процесів;
- “**задовільно**” – знання ключових питань з обраної спеціальності;
- “**незадовільно**” – незнання ключових питань з обраної спеціальності, невміння підкріплювати теоретичні викладки прикладами з практики.

Для отримання оцінки «відмінно» відповідь має включати:

- обґрунтування актуальності проблеми;
- логічність викладення матеріалу;
- обґрунтованість власної думки ;
- знання категоріально-понятійного матеріалу;
- наявність фактичних даних та посилань на зарубіжний досвід;
- аналітичне обґрунтування та логічність фактів;
- коректна та компетентна відповідь на поставлені додаткові запитання;
- наявність висновків.

Максимальна оцінка присвоюється, якщо здобувач у повному обсязі максимально точно, послідовно та логічно викладає основний теоретико-методологічний та практичний матеріал, що зазначено у білеті. При цьому, також на високому аналітичному рівні обґрунтовує й пояснює структуру власної відповіді, підкріплює аналітичними фактами прийняті рішення, ознайомлений із рекомендованою літературою, виявляє творчий підхід при відповіді.

Кількість оціночних балів **знижується на 20%** у разі, якщо здобувач знає матеріал, ґрамотно і за суттю його викладає, але припускає незначні неточності в доказах, трактовці понять та категорій, при цьому здобувач повинен володіти необхідними вміннями та навичками для логічного аналізу.

Кількість балів **знижується на 50%** за умови знання здобувачем лише основного програмного матеріалу, припущання ним неточностей, недостатньо чітких формулювань, непослідовності у відповідях, не дає відповідей на частину поставлених запитань.

Кількість балів **зменшується на 80%**, якщо здобувач не знає значної частини програмного матеріалу, припускає принципові помилки в доказах, трактовці понять та категорій, не володіє основними вміннями та навичками при відповіді, не в змозі відповісти на контрольні запитання.

2. ПЕРЕЛІК ТЕМ, ЩО ВІНОСЯТЬСЯ НА ВСТУПНИЙ ЕКЗАМЕН ДО АСПІРАНТУРИ

ПОЛІТИЧНІ ІНСТИТУТИ ТА ПРОЦЕСИ

Політика як соціальне явище, політологія як наука. Феномен політики: зміст, структура, функції й ресурси політики як соціального інституту. Закономірності процесу політизації суспільства. Труднощі і перспективи політизації в Україні. Вихід інтересу до політики на рівень особистості. Основні підходи до політики: класовий, абстрактно-державний, біхевіоралістичний, політика в людському вимірі. Політологія як наука і навчальний предмет. Системотворчі фактори політики: політичні інтереси, політична свідомість, політичні дії, політичні відносини, політичні інститути, громадянське життя суспільства. Зародження і розвиток політичної думки в історії людства. Ставлення до політики як науки в різні епохи та у різних країнах. Закономірність появи політології в системі суспільствознавства: зв'язок з іншими предметами й своєрідність предмета. Психологія та політологія. Методи вивчення політології: діалектичний, системний, порівняльний, біхевіоралістичний, діяльнісний, дослідницький. Функції політології: пізнавальна, світоглядна, прикладна, прогностична. Молодість науки і предмета в Україні та пов'язані з цим труднощі його становлення.

Становлення та розвиток політичної думки в історії людської цивілізації. Зародження та розвиток політичних учень в епоху стародавнього світу та середніх віків. Зародження й основні етапи розвитку політичного життя. Основні тенденції в історії розвитку політичних вчень. Політична думка Стародавнього Сходу (Конфуцій, Лао Цзи). Становлення Західної версії політики (Платон, Аристотель, Цицерон). Середньовічне бачення політики у творах Томи Аквінського, Аврелія Августина, Марсилія Падуанського, Ніколо Макіавеллі. Розвиток політичних учень в епоху нового часу. Наука про політику в період зародження і розвитку буржуазного суспільства. Роль теорій природного права і суспільної угоди в обґрунтуванні соціально-політичних вчень епохи. Політико-правові доктрини Томаса Гоббса, Джона Локка, Шарля Луї Монтеск'є, Жан Жака Руссо, Томаса Джефферсона. Зародження і розвиток основних ідеологічних концепцій. Лібералізм, консерватизм, соціалізм, комунізм. Позитивізм Огюста Конта. Розвиток політичної думки в сучасний період. Зародження сучасної політичної науки. Теорії політичного елітизму (Вільфредо Парето, Гаetano Моска, Роберт Міхельс). Макс Вебер і його внесок у розвиток політичної науки. Подальше поглиблення і розвиток політичної науки Г. Лассуелом, Ч. Меріамом, Т. Парсонсом, Е. Фроммом, Г. Алмондом, С. Вербою, Д. Ротшильдом, Збігневом Бжезинським, Е. Смітом. Розвиток політичної думки в Україні. Перша конституція України Пилипа Орлика. Політико-правові погляди М. Драгоманова, Н. Костомарова, П. Куліша, М. Грушевського, М. Міхновського, Д. Донцова. Специфіка розвитку української політичної науки в 90-х роках ХХ – початку ХХІ століття.

Індивід (особистість) як суб'єкт і об'єкт політики. Особистість як первинний суб'єкт та об'єкт політики. Поняття: «особистість», «суб'єкт», «об'єкт», «актор», «агент». Генеза поглядів на проблему особистості як первинного елемента політики від Стародавнього світу до сучасності. Класифікація учасників політики, їх діалектика. Політичне відчуження особистості. Політичне відчуження особистості та його причини. Сутність і особливості політичної, економічної та духовної емансипації людини. Поняття «політична соціалізація» (Ф.Гіддингс, Г.Тард), її етапи, засоби і функції. Політична соціалізація особистості. Поняття «соціалізація» і «політична соціалізація». Етапи політичної соціалізації особистості. Ресоціалізація. Функції соціалізації: спадкоємності та стабілізації. Процес формування політичних якостей людини. Політичні цінності. Процеси їх самовиховання, виховання, й формування. Політична культура людини. Агенти соціалізації: неpolітичні та політичні. Типи політичної соціалізації: гармонійний, плюралістичний, гегемоністський, конфліктний. Політична участь та її мотивація.

Класифікація типів участі особистості в політиці М.Вебера, Є.В'ятра. Поняття: «політична роль» і «політичний статус». Основні рівні, форми та чинники участі особистості в політичних процесах. Участь особистості в політичному житті. Поняття «політична участь». Види мотивації особистості у політичному житті: компенсаційний мотив, корисливий мотив, безкорисливий мотив.

Політичне лідерство та політична еліта. Основні теорії, типи і стилі політичного лідерства. Роль політичних лідерів і політичної еліти в історії людства. Основні теорії політичного лідерства: теорія рис (Е.Богардус, Ю.Дженнінгс), ситуаційна теорія (В.Даль, Т.Хілтон), психологічна теорія (З.Фрейд, Е.Фромм). Лідерство як універсальний інститут людської цивілізації. Поняття «політичне лідерство». Типологія політичного лідерства М.Вебера: традиційне, раціонально-легальне, харизматичне. Специфіка харизматичного типу лідерства. Стилi політичного лідерства: авторитарне та демократичне. Політичний лідер, його сутність, основні ознаки і типологія. Теоретичні підходи до поняття «лідер» та його визначення. Соціометрія (Я.Морено). Поняття «статус», «престиж», «рейтинг». Політичний лідер як поняття та соціальне явище. Ознаки і характеристики політичного лідера. Типологія політичного лідерства М.Херманн: прапорносець (велика людина), служитель, торговець, пожежник. Інші типології політичного лідера, їх зміст та специфіка. Сутність, основні теорії, функції і характерні риси політичних еліт. Внесок Сореля у поняття «еліта». Ідеї елітаризму Г.Москі, В.Парето, Р.Міхельса. Циркуляція еліт як соціальне явище. Концепції еліт: ціннісні, теорія демократичного елітаризму, концепція плюралізму еліт, ліволіберальні концепції еліт. Визначення поняття «політичної еліти» та її місце у суспільстві. Характерні риси політичної еліти. Функції політичної еліти: стратегічна, комунікативна, організаційна, інтеграційна. Основні теорії, типи і стилі політичного лідерства. Складності типологізації політичної еліти. Правляча та опозиційна політичні еліти. Типологія політичної еліти за її впливом: спадкова, ціннісна, владна, функціональна. Відкрита та закрита еліта. Вища і середня еліта. Поняття «рекрутування еліти» та її характеристика: система гільдій й антрепренерська (підприємницька) система. Змішана система рекрутування еліт в Україні. Процеси формування ядра політичної еліти України.

Соціальна стратифікація і політика. Теорії соціальної стратифікації. Груповий рівень політики. Місце соціальної структури в політичній системі суспільства, її риси та характер. Поняття та теорії «соціальної стратифікації». Рівні соціальної стратифікації: нижчий, середній та вищий. Підходи Е.Гідденса та П.Сорокіна до соціальної стратифікації. Середній клас як соціальний феномен та признак стабільності політичної системи. Соціальна верства та підходи до поняття «клас». Різноманіття систем стратифікації в історії людства: рабовласницька, кастова, станова й класова. Історичні форми соціальної стратифікації (Е.Дюргейм, Е.Гідденс, К.Маркс, М.Вебер). Теорія стратифікації М.Вебера та роль суб'єктивних й об'єктивних факторів стратифікації. Теорія стратифікації П.Сорокіна. Теорія стратифікації П.Бурдьє – поняття та феномен «габітусу». Соціальні процеси і в Україні та вплив соціальної стратифікації на політичне життя. Специфіка переходу України від планової моделі економіки до ринкової. Напрями трансформації українського суспільства й феномен «соціальної деформації». Характер стратифікації українського суспільства та вплив на неї декомпозиції. Політична роль середнього класу і його становлення в Україні. Специфіка становлення середнього класу в Україні. Рівень життя середнього класу: емпіричні та статистичні дані. Державні програми з формування середнього класу в Україні: причини та наслідки повільного темпу реформ.

Політична система суспільства. Сутність та структура політичної системи суспільства. Д.Істон та Дж.Алмонд як засновники політичної системи. Механізм й специфіка дії політичної системи в розумінні Д.Істона та Дж.Алмонда. Структурні рівні політичної системи: інституціональний, процесуальний та інтеракціоністський. Функції політичної системи в суспільстві: владно-політична, національної інтеграції, стабілізації соціально-політичного життя, суспільно-політичної модернізації, управління й права.

Держава як головний елемент політичної системи. Місце держави в політичній системі. Ознаки та засади функціонування держави. Теоретичні погляди на походження держави: теологічна теорія, патріархальна теорія, договірна теорія, теорія насильства. Форма держави та форма правління й їх різновиди і характеристика. Типи політичних систем. Класифікація політичних систем Г.Арона та У.Ростоу. Основні категорії політичних систем: англо-американська, європейська континентальна, доіндустріальна/частково індустріальна, тоталітарна. Демократичні, недемократичні, авторитарні та тоталітарні політичні системи. Політична система України. Процес становлення політичної системи України, її нормативно-правові ознаки, тенденції трансформації й особливості реформування.

Групи інтересів і політичні партії. Групи тиску і суспільно-політичні рухи. Внесок теорії А.Бентлі у політологію стосовно поняття, типології й характеристик «груп тиску». Типологія й специфічні риси груп інтересів. Особливості, предмет, мета впливу й засоби впливу груп інтересів у процес прийняття політичних рішень. Типологія груп інтересів в залежності від їх стратегічної орієнтації. Соціальна база політичних рухів. Типологія політичних рухів Я.Щепанського: реформаторські й революційні рухи. Походження і сутність політичних партій. Поняття «партія» й «політична партія». Історія розвитку політичних партій у працях класиків політичної думки. Теоретичні підходи до політичних партій в працях класиків політичної думки нового часу (Ш.Л.Монтеск'є, Е.Берк, Г.Моска, В.Парето, Дж.Брайнс). Чинники виникнення політичних партій. Історичні передумови розвитку та етапи розвитку політичних партій. Структура сучасних політичних партій. Функції, типологія партій і партійних систем. Функції політичних партій за Т.Меркелом. Функції політичних партій з точки зору політології: представництво інтересів, соціальної інтеграції, політичної соціалізації, ідеологічна функція, отримання та удержання влади, політичного рекрутування, розробки політики та реалізації політичного курсу. Головні напрямки діяльності партій, їх зміст та специфіка. Відмінності політичної партії від інших політичних рухів. Парадигми політичних партій й їх типологія та структура за М.Дюверже. Масові політичні партії й партійна система. Становлення партійної системи України. Розвиток специфічної української багатопартійності від революційних рухів, національних партій до політичних спілок громадського спрямування. Передумови появи української багатопартійності та її етапи.

Політична влада. Влада: зміст і сучасна концептуалізація. Політична влада як специфічний суспільно-політичний феномен (М.Крозьє). Особливості тлумачення феномену влади в політології. Погляди на владу М.Фуко та Б.Скіннера. Теологічна версія походження влади. Розуміння феномену влади в поглядах Т.Парсонса. Влада як особливий різновид насильства. Визначення феномену політичної влади М.Вебером. Місце та вплив ЗМІ й інформаційних технологій на владу (О.Тоффлер, У.Роджерс). Структура відносин влади. Висновки Р.Арона щодо владних відносин. Структурні компоненти влади: агенти, ресурси, інституційно-інструментальні засоби взаємовідносин, культура-цінності влади. Процес володарювання та його фази: вольова й силова. Легітимність політичної влади. Проблема легітимності влади як центральний елемент структури владних відносин. Поняття «панування» в розумінні М.Вебера. Орієнтація влади на суспільну думку (С.М.Ліпсет). Типологія легітимності за М.Вебером: традиційний, харизматичний, легальний (раціонально-правовий). Типологія легітимності політичної влади Д.Хелда. Влада в Україні. Особливості формування, становлення й здійснення влади в Україні. Клановий характер політичної влади як елемент її становлення. Криза легітимності та довіри населення до влади й владних інститутів. Напрямки демократизації влади в Україні та її залежність від зовнішніх факторів.

Сутність і функціонування політичних режимів. Політичний режим: поняття та типи. Специфіка й напрямки трактування категорії «політичний режим». Типологізація політичного режиму: тоталітарний, авторитарний, демократичний й особливості їх варіації. Процеси здійснення влади як вимір політичного режиму. Тоталітаризм як феномен ХХ

століття. Вплив фашизму на появу в науці категорії «тоталітаризм». Специфіка використання поняття «тоталітаризм» й особливості історичної практики тоталітарних політичних режимів. Характерні риси й характеристика тоталітарного режиму. Сутність і різновиди авторитаризму. Специфічність авторитаризму як різновиди недемократичного режиму: відмінність й тотожність з тоталітаризмом. Особливості прояву авторитарних політичних режимів. Місце авторитаризму в теорії політичних режимів. Різновиди авторитаризму: військово-бюрократичний, партійний, національний, режими особистої влади. Проблема утримання влади в авторитарному політичному режимі. Демократичний режим, характерні риси й особливості. Теорія демократії в поглядах Р.Дарендорфа, Ф.Шміттєра і Т.Карла. Демократичний принцип реалізації влади й цінності влади: народний суверенітет, самоврядування, багатопартійність, плюралізм, свобода, повага до прав людини. Національна специфіка форм реалізації демократичних режимів. Специфічність функціонування політичного режиму України: трансформація від тоталітарного до демократичного й нормативно-правове декларування демократичного політичного режиму. Практика демократії в Україні.

Політична культура. Зміст і структура політичної культури. Місце, роль і значення культури в політиці. Соціологічні та політологічні підходи до проблеми політичної культури. Визначення політичної культури. Три рівні політичної культури (М.Кубасєвський): гносеологічний, аксіологічний та практичний. Елементи змісту поняття «політична культура»: свобода, державність, гуманізм, справедливість, захист інтересів. Поняття «національна ідентичність» як складова політичної культури. Процеси, операції та ознаки політичної культури. Поняття «суспільства», «суспільної групи», «особистості» в політичній культурі. Типи, види та функції політичної культури. Типи політичної культури за Г.Алмондом та С.Вербою: патріархальна, підданська, активістська. Поняття «змішаних типів політичної культури». Типології політичної культури за рівнем дії, масштабом дії та орієнтації дії політичної культури. Політичні субкультури: регіональні, соціоекономічні, етнолінгвістичні, релігійні, вікові. Види та функції політичної культури: пізнавальна, інтегративна, комунікативна, реалізації інтересів, регулятивна, виховна та прогностична. Процеси й засоби формування політичної культури. Політична культура сучасної України. Особливості формування політичної культури, свідомості, самосвідомості України. Характер та тенденції змін й трансформацією політичної культури за традицією та ідеологічною спрямованістю. Ментальності та регіональні політичні культури українського суспільства.

Політичні процеси: сутність та особливості політичного розвитку суспільства. Сутність та особливості політичного процесу як категорії політичної науки. Політичний процес як центральна категорія політичної науки. Поліваріантні підходи до сутності політичних процесів: процесуальний підхід ототожнення політичних явищ з політикою (Р.Доуз), функціонування політичних систем (Т.Парсонс), діяльність політичних інститутів (Д.Істон), динаміка взаємодії соціальних втрат з підвищенням статусів індивідів (Р.Дарендорф, П.Сорокін), поведінкових реакцій (Ч.Мерріам), комунікативний дискурс (Г.Лассуел). Категорія «політичний процес» й особливості її трактування. Категорія «суспільне життя». Особливості політичних процесів в країнах світу. Різновиди політичних процесів за А.Соловйовим: базові й периферійні процеси. Типологія політичних процесів. Зміст політичних процесів: внутрішньополітичні та зовнішньополітичні (міжнародні). Ескалація політичних процесів та їх очевидність та прихованість (латентність). Відкритість, закритість, еволюційність та трансформаційність політичних процесів. Поняття «політичного розвитку», «політичних змін» й «політичних ризиків» у політичних процесах. Теоретико-методологічні підходи та парадигми політичних процесів: парадигма травм (Н.Смелзер, П.Штомпка), парадигма політичних змін, парадигма системної трансформації, парадигма цивілізаційного прогресу через проблему кризи (О.Тоффлер, О.Шпенглер, Дж.Холтон), теорія глобального консенсусу (П.Бурдьє, Д.Розенау). Соціальні кризи та їх чинники. Особливості та складність системних трансформацій. Системна трансформація в

Україні. Специфіка, особливості й закономірності системної трансформації в Україні. Складнощі у визначенні модернізаційної моделі українських трансформаційних процесів. Рівні та наслідки системної трансформації. Роль громадської думки в трансформаційних процесах.

Конфлікти в суспільстві. Закономірності виникнення і функції конфліктів. Значення конфліктів в суспільстві та їх місце в політичному житті. Визначення категорії «конфлікт». Проекти подолання конфліктів: версії утопістів та марксистів. Консенсус як результат подолання конфлікту. Згода на поступки як складова конфлікту. Об'єктивні та суб'єктивні фактори конфліктів. Позитивні та негативні функції конфліктів. Різновиди конфліктів: за масштабом (локальні, міждержавні, глобальні), за сферою (економічні, національні й політичні), за характером (неантагоністичні й антагоністичні), за психологією (концепція М.Дейча: справжній, випадковий, зміщений, неправильно прописаний, латентний, неправдивий конфлікти). Етапи конфліктів, методи їх вирішення та врегулювання. Динаміка конфліктів й зміст конфліктних ситуацій: предконфліктна ситуація, початок конфлікту, загострення конфлікту, подолання конфлікту. Методи вирішення конфліктів: відкладання, посередництва й переговорів. Особливості конфліктів в Україні. Особливості української «безконфліктності». Конфлікти у виборчій сфері. Конфлікти в міжнаціональній сфері. Конфлікти в політичній сфері. Конфлікти у відносинах з Росією та іншими державами. Конфлікти у глобальних, міжнародних відносинах.

МЕТОДОЛОГІЧНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ СУЧАСНОЇ ПОЛІТИЧНОЇ НАУКИ

Методологічні проблеми сучасного періоду політичної науки. Методологічний плюралізм та мультипарадигмальність. Тенденції оновлення методологічного інструментарію та підходів. Роль економетрії, математичних та статистичних методів у політичній науці. Специфіка національних шкіл політичних наук. Проблема методологічної рефлексії. Поєднання гетерогенних підходів у політології на сучасному етапі. Необхідні умови для сучасних політичних теорій: принцип верифікації, когерентність, фальсифікації (К.Поппер). Метатеорія (метаязык). Проблема політичних онтологій. Необхідність звернення до робіт видатних філософів. Феноменологічний підхід в політології (Дж.Д.Мун). Теорія маркетингу територій. Теорія національного брендингу. Полідисциплінарне прочитання - політичний вимір реалізації.

Типи політичних ситуацій та етапи її аналітики. Аналіз конкретної ситуації (АКС). Сутність політичного аналізу конкретної ситуації (АКС). Завдання-мінімум і завдання-максимум аналітики ситуації. Підходи до визначення поняття «політична ситуація»: подієвий; за умов діяльності; факторний; міждисциплінарний. Класифікація ситуацій: у відповідності реальному життю – реальна, умовна; у відповідності нормі – нормальна, девіантна, екстремальна; у відповідності соціальному часу – минула, дійсна (актуальна), майбутня; за ступенем складності – проста, складна, надскладна; за характером розвитку – детермінована, вірогідно-стохастична; за ступенем новизни – відома, подібна, невідома; за контрольованістю – контрольована, неконтрольована; за характером дієспроможності – сприятлива, змушена, критична, безвихідна. Політична ситуація як сукупність відносин між інституціональними й персональними суб'єктами політики, що відбивають співвідношення їхніх інтересів й «співвідношення сил» між ними (М. Хрустальов). Політична ситуація як стан політичної системи й комплекс взаємодій між її суб'єктами в певний період часу (К.В. Симонов). Проблемно-політична ситуація як об'єкт прикладного дослідження. Локалізація і синхронізація об'єкта ситуаційного аналізу в просторово-тимчасовому континуумі. Визначення проблеми замовника і задачі аналітика в поточній ситуації. Співставлення категорій "політична ситуація" і "політична подія". Види політичних ситуацій. Проблема замовника і задача аналітика в ситуативному контексті; просторово-часовий континуум; правила гри й інституціональні рамки; фактори середовища; актори і їхні стратегії; акції і інтеракції; позиції і диспозиції; ресурси і

потенціал. Типи загального аналізу політичної ситуації. Поняття, переваги і недоліки загального аналізу політичної ситуації. Рівні загального аналізу політичної ситуації: вертикальний (поліінституціональний); горизонтальний (груповий). Поняття, переваги і недоліки фрагментарного аналізу політичної ситуації. Рівні фрагментарного аналізу політичної ситуації: моноінституціональний; локальний (децизіоністський). Проблемний і діагностичний ситуаційний аналіз. Структура аналізу політичної ситуації: 1) дескриптивний аналіз, який передбачає моніторинг та опис поточної політичної ситуації, дослідження причин виникнення ситуації або прийнятих раніше рішень та їхніх наслідків (ретроспективний цикл); 2) перспективний аналіз, який передбачає прогноз наслідків тих чи інших альтернативних рішень у майбутньому (прогностичний підцикл, прескриптивний підцикл – рекомендація прийняти те чи інше рішення); 3) оцінний аналіз, на якому здійснюється оцінювання політики (оцінний цикл). Основні етапи аналізу політичної ситуації: діагностика ситуації, дескриптивний аналіз політичних подій, вибір адекватних методів дослідження, збирання даних з проблеми, операціоналізація основних понять; вимірювання; формулювання пояснювальних моделей; рекомендації щодо прийняття рішень та доведення рекомендацій до клієнта. Основні етапи прикладного політичного аналізу (за А. Дегтярьовим): побудова моделей; дескриптивний аналіз і моніторинг подій; діагностика; прогнозування; планування і конструювання «дизайну» політичного курсу; програмування та оцінка результатів політичної діяльності.

3. ПИТАННЯ ДО ВСТУПНОГО ЕКЗАМЕНУ В АСПІРАНТУРУ ЗІ СПЕЦІАЛЬНОСТІ: 052 – «ПОЛІТОЛОГІЯ»

Визначити багатовимірність та суперечливість політичних процесів; їх структуру та типологію.

Визначити внесок теорії А.Бентлі у політологію стосовно поняття, типології й характеристик «груп тиску».

Визначити основні тенденції розвитку сучасної держави.

Визначити основні тенденції функціонування сучасних партійних систем світу та становлення багатопартійності в Україні.

Визначити сутність змістовного наповнення ключових науково-практичних категорій: «аналіз», «прогноз», «період упередження», «прогностичний фон», «цільове угруповання», «типи прогнозів».

Визначити та охарактеризувати основні етапи у формуванні демократичних засад політичної системи України; її складові, політичні інститути та особливості функціонування. Окреслити перспективи її подальшого розвитку.

Визначити типи і види політичних конфліктів.

Визначте значення конфліктів в суспільстві та їх місце в політичному житті.

Визначте особливості, структуру та типологію політичної поведінки.

Визначте сутність, витоки, типологію і функції політичного лідерства.

Дати визначення партії як політичному інституту, окреслити основні ознаки і функції.

Дати визначення поняттю «громадянське суспільство» як концепту, підсистеми суспільства, структури інститутів, типу культури.

З'ясувати конфліктогенні чинники політичного процесу.

Місце соціальної структури в політичній системі суспільства, її риси та характер.

Надайте визначення методологічного плюралізму та мультипарадигмальності.

Надати характеристику сучасного дискурсу з проблем політичної культури.

Окреслити роль та місце громадських організацій і рухів в політичному житті суспільства.

Окреслити специфіку політичної еліти незалежної України.

Окреслити сутність системного аналізу, його основні принципи та категорії.

Окресліть специфіку масової поведінки в політиці. Надайте визначення понять "публіка" та "натовп".

Окресліть специфіку політичного лідерства в сучасних умовах.

Окресліть теоретико-методологічні підходи та парадигми політичних процесів: парадигма травм (Н.Смелзер, П.Штомпка), парадигма політичних змін, парадигма системної трансформації, парадигма цивілізаційного прогресу через проблему кризи (О.Тоффлер, О.Шпенглер, Дж.Холтон), теорія глобального консенсусу (П.Бурдьє, Д.Розенау).

Особливості тлумачення феномену влади в політології.

Охарактеризувати державу як головний політичний інститут.

Охарактеризувати конфліктність українського суспільства, запропонувати шляхи досягнення суспільної злагоди.

Охарактеризувати ліберально-демократичну і радикально-демократичну концепції демократії.

Охарактеризувати основні різновиди сучасних політичних процесів: політичні зміни, політичний розвиток, трансформації політичних режимів.

Охарактеризувати політичний процес як соціально-політичну взаємодію.

Охарактеризувати політичні інститути громадянського суспільства.

Охарактеризувати політичні системи з точки зору системного аналізу.

Охарактеризуйте демократичний політичний режим в інституціональному та соціологічному вимірах.

Охарактеризуйте методологічні проблеми сучасної політичної науки.

Охарактеризуйте основні методи маркетингових досліджень у політиці (в межах політичної реклами, паблік рілейшнз та іміджмейкерства).

Охарактеризуйте основні напрямки концептуалізації новітніх рис і функцій політичної культури.

Охарактеризуйте політичну еліту як суб'єкт політичного процесу, визначте типи та функції політичних еліт у сучасному суспільстві.

Охарактеризуйте поняття "національний інтерес" та надайте характеристику основних параметрів національних інтересів сучасної України.

Охарактеризуйте функції політичних конфліктів.

Політична влада як специфічний суспільно-політичний феномен (М.Крозьє).

Політичний режим: поняття та типи. Специфіка й напрямки трактування категорії «політичний режим».

Поняття та теорії «соціальної стратифікації».

Порівняйте типи недемократичних політичних режимів, виділених Х. Лінцем, наведіть приклади.

Проаналізуйте методологічні основи стратегії, методи і прийоми вирішення політичних конфліктів.

Рівні соціальної стратифікації: нижчий, середній та вищий.

Розкрити основні цінності, принципи, моделі та механізми демократії.

Типи політичних систем. Класифікація політичних систем Г.Арона та У.Ростоу.

Типологізація політичного режиму: тоталітарний, авторитарний, демократичний, й особливості їх варіації. Гібридні політичні режими.

Феномен груп інтересів в політиці; груп тиску та лобізму.

Форма держави та форма правління й їх різновиди і характеристика.

4. МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВСТУПНОГО ІСПИТУ:

1. Бабкіна О. В., Горбатенко В. П. Політологія: Навчальний посібник. - К. - ВЦ, 2006.

2. Кирилюк Ф.М. Політологія: Навчально - методичний комплекс. / за ред. Ф. М. Кирилюка. – К., 2005.
3. Політологія: Навчальний посібник/ Валентина Штанько, Наталія Чорна, Тетяна Авксентьєва, Лідія Тіхонова,; Мін-во освіти і науки України, Науково-методичний центр вищої освіти. - 2-є вид., перероб. і доп.. - К.: Фирма "ИНКОС": Центр учбової літератури, 2007.
4. Політологія: Навчально - методичний комплекс: За ред/ Ф. М. Кирилюка. – К., 2005.
5. Політологія: Навчальний посібник/ Валентина Штанько, Наталія Чорна, Тетяна Авксентьєва, Лідія Тіхонова,; Мін-во освіти і науки України, Науково-методичний центр вищої освіти. - 2-є вид., перероб. і доп.. - К.: Фирма "ИНКОС": Центр учбової літератури, 2007.
6. Політологія: Підручник / за загальною ред. Примуша М.В. – К.: ВД «Професіонал», 2004.
7. Примуш М.В., Коваль Ю.О. Політологія: Навчально-методичний посібник /М.В.Примуш, Ю.О.Коваль// - Д. – Юго-Восток, 2012.
8. Соловьев А.И. Политология: Политическая теория, политические технологии: Учебник для студентов вузов. – М. - 2001.
9. Шляхтун П. Політологія: Теорія та історія політичної науки: Підручник для студентів вищих навчальних закладів/ Петро Шляхтун,; Ред. В. М. Куценко. - К.: Либідь, 2002.
10. Щедрова Г.П., Барановський Ф.В., Новакова О.В., Пашина Н.П. та ін. “Основи політології”: Навчальний посібник. - Луганськ: вид-во СНУ ім. В.Даля, 2005.
11. Юрій М.Ф. Політологія: Підручник для ВУЗів. – К. – Дакор, 2006.

Рекомендована література:

Вступ до спеціальності:

1. Алмонд Г.А., Верба С. Гражданская культура и стабильность демократии. // Полис. – 1992. – № 4.
2. Аристотель. Политика // Сочинения в 4-х томах. М., Мысль, 1983. Т.4. Перевод С. А. Жебелева.
3. Арон Р. Демократія і тоталітаризм. - М. - 2003.
4. Блаженный Августин. Творения. – СПб.: Алетейя, К.: УЦИИМ ПРЕСС, 1998.
5. Вебер М. Основные понятия стратификации // Социологические исследования. — 1994. — № 5.
6. Вольтер. Философские повести. – М.: Правда, 1985.
7. Гегель Г.В.Ф. Политические произведения. – М.: Наука, 1978. – 438 с.
8. Гидденс Э. Стратификация и классовая структура // Социс. - 1992. - № 9.
9. Гоббс Т. Левиафан. Соч. В 2-х т. – Т.2. – М., 1990.
10. Даль Р. Про демократію, М.: «Аспект прес». – 2000.
11. Данилевский Н.Я. Россия и Европа / Сост., послесл. и коммент. С.А. Вайгачева. – М.: Книга, 1991. – 574 с.
12. Дарендорф Р. Елементи теорії соціального конфлікту. // Соціологічні дослідження. - 2005. - № 5.
13. Дербишайр Д., Дербишайр Я. Политические системы мира: В 2 т. — Пер. с англ. — М. - 2004.
14. Гутгенберг Б. Теорія демократії. // Поліс. – 1991. - №4.
15. Доган М. Эрозия доверия в развитых демократиях // МЭиМО. – 1999. - №5,6.
16. Ильин И.А. Наши задачи / Собрание сочинений: В 10 т. – Т.2. – Кн. 1–2. / Сост. и коммент. Ю.Т. Лисицы. – М.: Русская книга, 1993.
17. Кампанелла. Город Солнца. – М.: АН СССР, 1954. – 227 с.
18. Кант И. Сочинения в 6 т. – М., 1965. – Т.4.
19. Локк Д. Избранные произведения в 3-х т. – М., 1985 – 1988.

20. Макиавелли Н. Избранные сочинения: Пер. с ит. / Сост. Р. Холодовский – М.: Худ. лит., 1982. – 503 с.
21. Маркс К., Энгельс Ф. Манифест Коммунистической партии. – М.: Политиздат, 1989. – 62с.
22. Мартин Лютер. О свободе христианина / <http://missioners.narod.ru/bib/book/luter/svohr/02.htm>
23. Монтескье Ш. О духе законов // Избранные произведения. – М., 1955. – С. 288 – 300.
24. Мор Т. Утопия: Пер. с лат. – М.: Наука, 1978. – 415 с.
25. Ницше Ф. Сочинения в двух томах. – М.: Мысль, 1990.
26. Платон. Государство // Сочинения: В 3 т. – М.: Наука, 1971 – Т.3. – Ч.1. – С.145–160; 355–389.
27. Руссо Ж.-Ж. О причинах неравенства. – СПб., 1907.
28. Сорокін П. Соціальна і культурна мобільність // Сорокін П. Людина, цивілізація, суспільство / Під ред. А.Ю.Согомонова. М.: Политиздат, 1992.
29. Сорокін П. Человек, цивилизация, общество. — М.: Изд. политлит.речь, 1992.
30. Спенсер Г. Собр. соч. Т. 1–7. – СПб., 1866–69.
31. Спиноза Б. Богословско-политический трактат. – М., 1935.
32. Цицерон. Диалоги. – М.: Наука, 1994. – С. 7–88.

Методологічний інструментарій сучасної політичної науки

Основна:

1. Айвазян С.А., Енюков И.С., Мешалкин Л.Д. Прикладная статистика: Основы моделирования и первичная обработка данных. М., 1983.-330с.
2. Амелин В.Н. Технология избирательной кампании. М., 1993. -243с.
3. Амелин В.Н., Дегтярев А.А. Опыт развития прикладной политологии в России // Политические исследования. - 1998. - № 3. - С. 157–167.
4. Аналитические методы и методики в исследовании международных отношений / Под. ред. И.Г.Тюлина и др. М., 1982.-309с.
5. Аналіз державної політики в Україні: навчальна дисципліна, сфера професійної діяльності, галузь прикладних досліджень: Зб. документів і матеріалів / Національна академія держ. управління при Президентові України. Центр дослідження адміністративної реформи / О.І. Кілієвич (уклад.), В.В. Тертичка (уклад.). – К.: К.І.С., 2004. – 210 с.
6. Воронков А.А. Методы анализа и оценки государственных программ в США. М., 1986 -138с.
7. Говлет М. Дослідження державної політики: цикли та підсистеми політики /М. Говлет, М. Рамеш;Пер. з англ. – Л.:Кальварія, 2004. – 264 с.
8. Давыдов А.А., Давыдова Е.В. Измерение социальной напряженности. М., 1992. - 102с.
9. Давыдов А.А., Чураков А.Н. Модуальный анализ и моделирование социума. М., 2000.-134с.
10. Доугерти К. Введение в эконометрику. – М.: «Инфра-М», 2000. – 402с.
11. Задорин И. Экспертный сценарно-прогностический мониторинг: Методологические основания, методика и организационная схема // Вопросы социологии. – 1994.- №5.
12. Иудин А.А. Применение методов количественного анализа в социально-политических исследованиях и прогнозировании. М.- МГУ, 1984.-123с.
13. Караказова Э.И. Моделирование в общественных науках. М., 1986.
14. Качанов Ю.Л., Сатаров Г.А. Социальные группы в поле политики: Опыт эмпирического анализа // Российский монитор: Архив современной политики. М., 1992. Вып. 2. С. 188–201.
15. Кимбл Г.Ж. Как правильно пользоваться статистикой. М., 1982.-97с.

16. Кілієвич О. Усталення термінології в галузі аналізу державної політики // Актуальні проблеми державного управління: Збірник наук. праць. – Д.: ДРІДУ УАДУ, 2002. – Вип.1. – С. 52-61.
17. Компьютерное моделирование социально-политических процессов. М., 1994.
18. Коноплин Ю.С., Лобанов В.В. Маркетинговый анализ политического имиджа политического товара. М., 1995.
19. Леванский В.А. Моделирование в социально-правовых исследованиях. М., 1986.
20. Макаревич В.И. Игровые методы в социологии: Теория и алгоритм. – М., 1994. – с. 35-50
21. Макаренко С.А. Аналітика, експертиза, прогнозування. – К., 2003.
22. Малиновський В. Стратегічне планування в державному управлінні / В. Малиновський // Вісн. Укр. акад. держ. упр. при Президентів України. – 2002. - № 1. – С. 43-50.
23. Мангейм Дж., Рич К. Политология: методы исследования. М., 1999-371с.
24. Матвиенко В.Я. Социологический анализ в политике. Киев, 1995 -277с.
25. Морозова Е.Г. Политический рынок и политический маркетинг: Концепции, модели, технологии. М., 1998.
26. Ожиганов Э.Н. Стратегический анализ политики: Теоретические основания и методы: Учеб. Пособие / Э.Н. Ожиганов. – М.: Аспект Пресс, 2006. – 272 с.
27. Плотинский Ю.М. Модели социальных процессов. – Уч. пос. – М.: «Логос». – 2001. – 296с.
28. Пригожин И., Стенгерс И. Порядок из хаоса. - М., 1986.-С.16-17.;Пригожин И. Философия неустойчивости //Вопросы философии. - 1991. - №6. - С. 52.
29. Польовий М. А. Політичні процеси: теорія та практика моделювання: монографія / М. А. Польовий. – Одеса : Фенікс, 2011. – 288 с.
30. Тертичка В. Державна політика: аналіз та здійснення в Україні: Моногр. / В. Тертичка. – К.: Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2002. – 750 с.
31. Тертичка В. Інформаційно-аналітичне забезпечення державної політики / В. Тертичка // Вісник УАДУ. – К., 2000. – № 1. – С. 314-325.
32. Тертичка В. Проблеми оцінювання результативності й ефективності в аналізі державної політики / В. Тертичка // Вісн. Укр. акад. держ. упр. при Президентів України. – 2002. – № 1. – С. 215-222.
33. Тинкован О. Проблеми розвитку недержавних дослідних організацій в Україні О. Тинкован // Актуальні проблеми державного управління: Зб. наук. праць. – Д.: ДФ УАДУ, 2001. – Вип. 2. – С. 104-109.
34. Тюрин Ю.Н., Макаров А.А. Анализ данных на компьютере. М., 1995-105с.
35. Устименко С.В. Информационно-аналитическое сопровождение избирательной кампании // Общая и прикладная политология / Под. ред. В.И.Жукова, Б.И.Краснова. М., 1997.
36. Факторный, дискриминантный и кластерный анализ. М., 1989 -67с.
37. Филатова О.Г. Методы и техника социологического исследования. М., 2000 -112с.
38. Цукерман А. Введение в политический анализ. Дайджест. М., 1999 -299с.
39. Чумиков А.Н. и др. Политическая аналитика на информационном рынке СМИ накануне выборов. М., 1998.
40. Шампань П.И. Делать мнение: новая политическая игра. М., 1997-154с.
41. Шейдина И.Л. США: «фабрика мысли» на службе стратеги. – М.: Наука, 1973. – 180 с.
42. Шубін С. Політичний маркетинговий аналіз як метод дослідження політичних процесів / С. Шубін // Політичний менеджмент. – 2005. – № 2. – С.127-137.
43. Янг Э., Куин Л. Как написать действенный аналитический документ в сфере государственной политики: практическое пособие для советников по государственной политике в Центральной Европе / Пер.с англ. Ю.Полянского.- К.: КИС.-2003.-124с.

Допоміжна:

1. Alexander J. Differentiation Theory and Social Change. Comparative and Historical Perspective. - N.Y., 1990. - P.431.
 2. Carley M. Rational Techniques in Policy Analysis. L., 1980. P. 3–15.
 10. Dunn W. Public Policy Analysis: An Introduction. Englewood Cliffs, 1994. P. 359–393.
 3. Dahrendorf R. Class and Class Conflict in Industrial Society. - Stanford, 1965. - P.213.
 4. Eisenstadt S.N. Social Change, Differentiation and Evolution //Sociological Theory: A.Book of Reading. - L., 1976. - P.638.
 5. Hastings A. Analysing Power Relations in Partnerships: Is There a Role for Discourse Analysis // Urban Studies. 1999. Vol. 36. N 1.
 6. Pal L. Public Policy Analysis: An Introduction. Scarborough, 1992.
 7. Patton C., Sawicki D. Basic Methods of Policy Analysis and Planning. Englewood Cliffs, 1986.
- Weimer D., Vining A. Policy Analysis: Concepts and Practice. Englewood Cliffs, 1992.